

Matti Alasaarela • Esa Hohtola • Jari Peltomäki



POLLUT

METSIEMME HILJAISET SAALISTAJAT

DOCENDO



Lapinpöllö. (MA)

Copyright © Docendo ja tekijät 2023
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Kansi: Elina Reineck

Etukannen kuva: hiiripöllö/Jari Peltomäki

Takakannen kuva: lapinpöllö/Jari Peltomäki

Taitto: Matti Alasaarela ja Matti Karhula

Kustannustoimitus: Matti Karhula

Kirjan perusteksti: Matti Alasaarela

Lainausmerkeillä erotetut henkilökohtaiset tarinat: Matti Alasaarela ja Jari Peltomäki (merkitty lyhenteillä MA ja JP)

Tietoiskuosuudet: Esa Hohtola

Kuvat: Matti Alasaarela ja Jari Peltomäki (merkintä MA/JP), jos ei muuta mainittu

Docendo
info@docendo.fi
www.docendo.fi

ISBN: 978-952-382-462-1
Painettu EU:ssa



ESIPUHE

Pöllöjen elämäntyyli on salaileva. Hyvinä myyrävuosina niitä on kuitenkin kaikkialla. Tämän kirjan tekovuonna oli Oulun seudulla paljon myyriä. Silloin oli mahdollista tavata Suomessa pesivistä kymmenestä pöllölajista saman vuorokauden aikana peräti kahdeksan. Piti vain tietää, mistä etsiä ja mihin aikaan.

Pöllöjä on vihattu ja niihin on liitetty negatiivisia uskomuksia. Öisin liikkuvia petolintuja on pidetty pahan tuojina. Niitä on vainottu myös riistan tuhoajina, vaikka kaikkien pöllöjen pääruokana ovat myyrät ja muut pikkunisäkkäät. Nykyisin pöllöt on rauhoitettu ja myös ihmisten asenne pöllöjä kohtaan on muuttumassa.

Kirja esittelee kaikki kymmenen Suomessa pesivää pöllölajia. Pöllöjen ulkonäköä ja käyttäytymistä on esitelty monipuolisilla valokuvilla. Tekstit kertovat pöllöjen elämästä, ravinnosta ja pesimisestä. Niitä täydentävät kuvaajien henkilökohtaiset kokemukset.

Koska pöllöjen aistit ja elintoiminnot poikkeavat monin tavoin muista linnuista, kerrotaan kirjassa näistä mielenkiintoisista erityispiirteistä. Kuhunkin pöllöön on myös liitetty tietoisu, jossa kerrotaan jostakin erityisesti pöllöihin liittyvästä ominaisuudesta.

Vaikka et olisi koskaan tavannut luonnossa yhtään pöllöä, olemme varmoja, että tämän kirjan luettuasi tulet huomaamaan niitä myös luonnossa.

Oulussa 1.11.2022

Matti Alasaarela, Esa Hohtola ja Jari Peltomäki



Varpuspöllö. (JP)

SUOMEN PÖLLÖT



HUUHKAJA

EAGLE OWL

Bubo bubo

Sivut 6–27



LAPINPÖLLÖ

GREAT GREY OWL

Strix nebulosa

Sivut 28–51



TUNTURIPÖLLÖ

SNOWY OWL

Bubo scandiacus

Sivut 52–73



VIIRUPÖLLÖ

URAL OWL

Strix uralensis

Sivut 74–91



LEHTOPÖLLÖ

TAWNY OWL

Strix aluco

Sivut 92–109



SUOPÖLLÖ

SHORT-EARED OWL

Asio flammeus

Sivut 110–129



SARVIPÖLLÖ

LONG-EARED OWL

Asio otus

Sivut 130–147



HIIRIPÖLLÖ

HAWK OWL

Surnia ulula

Sivut 148–165



HELMIPÖLLÖ

BOREAL OWL

Aegolius funereus

Sivut 166–183



VARPUSPÖLLÖ

PYGMY OWL

Glaucidium passerinum

Sivut 184–201



ÖINEN SAALISTAJA

Huuhkaja
Bubo bubo



Syksyinen ilta hämärtyy ja metsän reuna heijastuu siluettina vaaleampaa taivasta vasten. Sade on juuri lakannut ja päivän äänet vaimenevat hiljalleen. Kuulo herkistyy ja vesipisaroiden voi kuulla tippuvan kuusen oksista havujen peittämälle polulle. Päivälinnut ovat etsineet suojaisan paikan yöpymistä varten. Luonto hiljenee ja pimeys laskeutuu maahan puiden latvoista.

Äkkiä metsän pimennosta kuuluu matala huuto *huu-u*. Vaikka ääni nostaa kylmät väreet selkäpiihin, se sopii hyvin hetken tunnelmaan. Polku johdtaa hakkuuaukealle, ja ääni kuuluu aukean takareunan suunnasta. Siellä kasvaa korkeita kuusia. Jään seisomaan mäntyyn nojaten. Arvioin, että huhuliija on noin sadan metrin etäisyydellä aukion reunalla. Katseeni skannaa puiden siluetteja. Siellähän se on. Huuhkaja. Hahmo erottuu kuusen latvasta vaaleampaa taivasta vasten.

Jään kuuntelemaan huuhkajan huhuilua joksikin aikaa. Silloin oikealta selkäni takaa kuuluu toinen huhuilu. Tämä ääni on korkeampi. Siellä vastaa rouva huuhkaja puolisonsa kutsuun.

Rakkaalla lapsella on monta nimeä. Eri paikkakunnilla Suomessa on huuhkajaa kutsuttu mm. hyypiäksi, huukkajaksi tai huuhkaimeksi. Suomessa,

►► *Lennessa huuhkaja vaikuttaa jättikokoiselta pitkin leveine siipineen. (MA)*





kuten monessa muussakin kielessä huuhkajan nimi on onomatopoeettinen, eli se kuvastaa linnun ääntelyä.

Palavasilmäiseen huuhkajaan on kansan keskuudessa liitetty monia tarinoita ja uskomuksia. Suomessa ja muissa läntisen Euroopan maissa nämä uskomukset liittyvät monesti kuolemaan ja onnettomuuksiin. Huuhkajan saapuminen pihapiiriin ennusti onnettomuuksia, sotaa, nälkävuosia tai kuolemaa. Huuhkajaa on pidetty paholaisen sanansaattajana. Toisin on esimerkiksi Japanissa, jossa Hokkaidolla asunut alkuperäiskansa ainut piti äyriäishuuhkajaa jumalallisena olentona, joka toi kylään pelkkää hyvää. Siellä pöllöjä pidettiin erityisen arvostettuna.

Menneinä aikoina suhtautuminen pöllöjen älykyyteen on ollut kaksijakoista. Niitä on pidetty milloin viisaina, jopa viisauden vertauskuvana, milloin taas tyhminä eläiminä. Tämä kaksijakoisuus näkyy myös Suomessa. Pöllö esitetään viisaana opettajana karttakeppi kädessä, ja kuitenkin ihmisiä voidaan nimittää pöljiksi pöllöiksi. Eteenpäin suuntautunut kiinteä tuijottava katse voidaan tulkita monella tapaa.

Kymmenestä Suomessa pesivästä pöllöstä huuhkaja on suurikokoisin. Aikuinen huuhkaja on 65–73 cm:n pituinen. Koiras painaa keskimäärin 2,2 ja

◀◀ *Päivät huuhkaja viettää torkkuen jossakin puun oksalla, mieluimmin paikassa, josta varikset eivät sitä huomaa. (MA)*

▶▶ *Huuhkaja on ihmisarka lintu, mikä johtuu sen pitkäaikaisesta vainosta. Pohjolan valoisassa kesäyössä huuhkajan voi kuitenkin joskus tavata istumassa aidalla. (MA)*



naaras 3,0 kg. Leveät siivet ovat tylppäkärkiset, ja lennossa huuhkaja näyttää todella suurelta siipien kärkivälin ollessa jopa yli 1,5 m.

Huuhkajakoiraan soidinhuhuilua kuulee parhaiten aamu- ja iltahämärässä helmikuulta alkaen. Myös syksyn iltojen hämärtyessä koiraan huuhiluaktiivisuus lisääntyy. Yön pimeinä tunteina huuhkajapariskunta pitää yhteyttä huhuilemalla. Koiraan *huu-u* toistuu 7–10 sekunnin välein. Naaras voi yhtyä ääntelyyn korkeammalla huutelulla – selvästi on havaittavissa, että ne pitävät yhteyttä ääntelyllään. Pesää lähestyvän ihmisen naaras ottaa vastaan haukkuvalla *uah-a uah-a* -naurulla. Vaaran uhatessa emot naksuttelevat nokkaansa kuuluvasti. Pesässä nälkäiset poikaset pitävät sirisevää ääntä. Pesästä lähteneet poikaset kutsuvat emoaan naaraan kutsuääntä muistuttavalla höyläävällä *pssäh*-ääntelyllään. Vaikka koiraan huuhilu on yleisintä soidinaikana ja syksyllä, huhuilee reviirialueellaan viihtyvä koiras ympäri vuoden pimeimpään vuorokaudenaikaan. Myös naaraan korkeampaa huhuilua voi kuulla vuodenajasta riippumatta.

Huuhkaja on paikkalintu. Nuoret yksilöt vaeltavat syksyisin jopa satoja kilometrejä sopivaa elinpiiriä etsien. Elinpiirinsä valittuaan huuhkaja pysyttelee alueella, vaikka ravintotilanne olisi heikkokin. Sillä on reviirillään useita pesimäpaikkoja, joissa se vuorottelee. Se voi pesiä samassakin paikassa peräkkäisinä vuosina, jos paikka on hyvä eikä sitä häiritä.

◀▶ *Huuhkajan vahvat ja pitkät kynnet tunkeutuvat syvälle saaliseläimen ruumiiseen tappaen tämän useimmiten välittömästi. Koukkukynsistä karkaminen on lähes mahdotonta. (MA)*

Huuhkaja saalistaa melkein mitä tahansa, mikä liikkuu – hyönteisistä peuranvasoihin. Muiden pöllöjen tapaan huuhkajan pääravinto kuitenkin muodostuu pikkujyrsijöistä. Sitä täydentävät suuremmat eläimet, kuten linnut, jänikset, oravat ja jopa ketut ja muut pöllölajit. Talvella yleisin saalis on jänis tai kanalintu. Havaintojeni mukaan huuhkaja käyttää myös liikenteessä kuolleita jäniksiä ravinnokseen. Saalistaminen tapahtuu pimeään aikaan. Päivät huuhkaja viettää vakiopaikoillaan puun oksalla istuen. Jos varikset ja harakat havaitsevat huuhkajan, on seurauksena niin kova rähiinä, että huuhkaja joutuu siirtymään pois. Usein varikset seuraavat perässä, jolloin huuhkaja joutuu lentämään joskus kauaskin reviiriltään. Huuhkaja, kuten muutkin täällä talvehtivat pöllöt, on sopeutunut hyvin pakkaseen.

”*Limingassa huuhkaja vieraili säännöllisesti kanahaukan ruokintapaikalla. Tarkkailin sitä eräänä kuutamoisena yönä yli 20 asteen pakkasessa. Laitoin syötiksi 400 grammaa jauhelihaa. Kovassa pakkasessa se jäättyi välittömästi kivikovaksi. Huuhkaja saapui paikalle puolenyön maissa. Se yritti kaapia lihasta palasia mutta luovutti hetken yritettyään. Sitten se asettui lihan päälle hautomisasentoon ja istui siinä hievahtamatta.*

Noin puolentoista tunnin kuluttua huuhkaja nousi ylös ja kuori nokallaan sulaneen kerroksen. Se ei riittänyt tyydyttämään nälkää, vaan



*Ehkäpä huuhkaja näkee tässä tapauksessa kuvaa-
jan paremmin kuin kamera huuhkajan. (JP)*

◀◀ *Sankka lumisadekaan ei huuhkajaa häiritse. (MA)*

lintu otti uudestaan hautomisasennon. Taas reilun tunnin päästä se söi sulaneen kerroksen. Tämän se toisti yön aikana vielä kolme kertaa, ja vasta aamun valjettua se lensi pois. Liikkumatta paikallaan pysyvä huuhkaja tarjosi loistavan tilaisuuden kuvata sitä pelkässä kuunvalossa.

Varisten ja harakoiden rähinä paljastaa joskus huuhkajan luonnossa liikkujalle. Jäin kerran seuraamaan tällaista rähinää. Huuhkaja sinnitteli pitkään kuusenoksalla lähellä latvaa varisten ja harakoiden hyökkäilystä huolimatta. Varisten määrä vain lisääntyi, ja lopulta niitä ja harakoita oli yhteensä parikymmentä. Varmaan kaikki tienoon varislinnut olivat siinä. Siinä vaiheessa huuhkajan hermot pettivät ja se lähti lentoon. Se lensi läheisen maatilan piha-
piirissä olevaan ylipitkäksi kasvaneeseen kuusi-aitaan. Vihanpito jatkui, ja noin varttitunnin päästä huuhkaja katsoi tarpeelliseksi vaihtaa taas paikkaa. Nyt se palasi takaisin lähelle edelliskesän pesäpaikkaa ja asettui korkeaan mäntyyn lähelle runkoa. Rauhanhäiritsijät seurasivat perässä. Lopulta huuhkaja lähti pois ja suuntasi lentonsa kauemmaksi alueelta. Varislinnut lähtivät perään mutta palasivat jonkin ajan kuluttua takaisin. Ilmeisesti ne totesivat, että uhka on ohi ja vaarallinen vihollinen on onnistuneesti karkotettu alueelta.” (MA)

►► Huuhkajan jalat ovat höyhenpeitteiset varpasiin saakka. Myös iso koko auttaa selviytymään pakkasessa. Tutkimusten mukaan -20 asteen lämpötilassa huuhkajan energiankulutus kasvaa vain 20 % verrattuna lepotilaan. (MA)







Huuhkaja pesii metsäisillä alueilla koko maassa pohjoisinta Lappia lukuun ottamatta. Yleisin se on lounaisessa Suomessa ja harvinaistuu pohjoista ja itää kohti mentäessä. Etelän suurten kaupunkien kani-, rotta- ja kyyhkyspopulaatiot ovat houkuttelleet sen jopa kaupunkeihin pesimään. Perinteisesti huuhkaja on suosinut kallioisia vanhoja havumetsiä. Pohjanmaan tasaisilla lakeuksilla se pesii peltoaukeiden ympäröimissä metsiköissä ja hakkuuaukeilla. Vanhat havupuita kasvavat kankaat ovat suosittuja pesimäalueita. Myös hoitamattomat kaatopaikat, joissa on paljon rottia, voivat saada asukkaakseen huuhkajan. Tosin nykyisillä hyvin hoidetuilla kaatopaikoilla rottia ei enää ole, joten ilmiö voi olla ohimenevä.



Pesänsä huuhkaja tekee maahan. Oikeastaan ei voi puhua pesän tekemisestä, sillä huuhkaja kaivaa nokallaan koloa sopivaan paikkaan, joka voi olla kaatuneen puun juurakko tai tuuhean kuusen alaoksien muodostama suoja. Hakkuuaukeilla pesä voi olla kantokasassa. Kallioisilla alueilla se voi olla kallion juuressa paikassa, jossa suojaa antaa yläpuolelle kaartuva kalliouloke. Yleensä se valitsee kuitenkin paikan, joka tarjoaa jonkinlaisen suojan sadetta vastaan. Kaupungeissa se voi pesiä rakennuksissakin.

- *Pesä voi olla mättään alle kaivetussa maakuopassa. (JP)*
- ◀◀ *Huuhkaja pesii usein kaatuneen puun juurakon suojissa. (MA)*
- ▶▶ *Nuoret pöllöt ovat hyvin ilmeikkäitä, mutta osaammeko tulkita eläinten ilmeitä oikein? (JP)*



” Vain kerran olen yrittänyt kuvata huuhkajaa pesällä. Laitoin piilokojun melko kauas pesästä ja naamioin sen niin hyvin, että koju näytti pieneltä risukasalta. Yhtenä kauniina iltana ryömin risukasaan ja saattaja poistui paikalta. Olin siellä yhden yön, enkä ottanut yhtään kuvaa. Kun aikuinen huuhkaja saapui pesälle, se katsoi tulenpalavilla silmillään suoraan kojun suuntaan. Minusta tuntui, että se kuuli minun hengitykseni. Vai lieneekö kuullut sydämeni lyönnit, sillä sydämeni takoi rinnassa hullun lailla. Huuhkaja tuijotti suoraan minua, ja katselin sitä kameran etsimen läpi mutta en uskaltanut ottaa yhtään kuvaa. Se oli peilikaameroiden aikaa, ja jos minulla silloin olisi ollut nykyaikainen äänetön peilitön kamera, niin toki olisin uskaltanut painaa laukaisinta. Silloin en kuitenkaan halunnut häiritä huuhkajaa ruokintatilanteessa ja päätin, etten koskaan enää yritä kuvata huuhkajaa pesällä, koska se on selvästi arka lintu. Huuhkaja ihan varmasti tiesi, että olen kojussa, ja siksi päätin jättää sen rauhaan.” (JP)



- ◀◀ Jo lähes emon kokoinen lentokykyinen poikanenkin kerjää vielä emoltaan ruokaa. (MA)
- ▶▶ Vaaran uhatessa poikaset ovat emon kehoitukselta hiljaa ja liikkumatta. Silloin niitä on hyvin vaikeaa huomata. (JP)

Miten mikään voi kuulla hiiren liikkuvan hangen alla jopa sadan metrin päästä? Tai lentää pimeässä metsässä törmäilemättä puihin? Pöllöt kykenevät näihin, ja niillä on monia muitakin hämmästyttäviä taitoja. Ulkonäkökin poikkeaa muista linnuista – silmien suuntautuminen eteenpäin tekee pöllöistä inhimillisen näköisiä.

Useimmat pöllöt ovat liikkeellä hämärässä, eikä suuri osa suomalaisista ole koskaan tavannut niitä luonnossa. Tämän kirjan avulla pöllöihin tutustuminen onnistuu tarvitsematta valvoa yökausia!

Kirja esittelee kaikki kymmenen Suomessa pesivää pöllölajia ainutlaatuisilla kuvilla ja mukaansatempaavilla teksteillä. Se on suunnattu kaikille luonnosta kiinnostuneille.

• • •

Kirjan tekijöinä on kaksi kovan luokan lintukuvaajaa ja huipputason tutkija, jotka on esitelty kirjan toiseksi viimeisellä sivulla. Kolmikko on julkaissut useita suosittuja lintukirjoja sekä yhdessä että erikseen.



KL 56.8
ISBN 978-952-382-462-1

